

TÍÐARGREIN

Krabbameins-politikkurin og mammografiin

Hans Pauli Strøm
fyrrv. landsstýrismaður í heilsumálum

Fegnist um, at útlit nú eru fyri, at reglulig mammografiscreeening umsíðir kann setast í verk í Føroyum. Nógv tjak hevur verið í fjølmiðlunum um málið, og tykist sum trýstið frá avvarandi, fakfólkum og almenninginum fer at geva úrslit.

Undri meg tó yvir, at í tjakinum hevur verið lyndið til at gera tey stóru framstiginu, ið hava verið í krabbameinspolitikkinum, til onkis. Sum tað t.d. kemur fram í hesi viðmerking hjá Dorit Hansen í sosialu miðlunum, har hon skrivar: "Sum hetta brotið úr grein í Prei í november 2013 vísir, so hevur økið í alt ov langa tíð verið merkt av, at tey sum hava havt valdið, hava ikki havt viljan at gera nakað við tað..."

Har sipar hon m.a. til mín og partamenn hjá mær sum fyrrverandi landsstýrismenn í heilsumálum, tí í brotinum í Prei, hon avmyndar og vísir til, verður skrivað: "Tá ið Hans Pauli Strøm var landsstýrismaður í heilsumálum, lovaði hann at seta mammografiscreeening í verk. Einku hendi. Tá ið Aksel Johannesen var landsstýrismaður í heilsumálum, lovaði hann tað sama. Einku hendi."

Eg fari niðanfyrir at vísa á, at tvørturimóti hesum, ið er beinleiðis ósatt, var ein sera virkin og framrættaður krabbameinspolitikkur øll árini frá 2005 til 2011.

Virkin krabbameins-politikkur

Fyrstu ferð at ein almennur føroyskur krabbameinspolitikkur verður orðaður og mál verða sett, er við Fólkaheilsuætlanin fyri Føroyar, sum vit settu í verk frá 2006 og frameftir, undir fyriskipan av nýggja Fólkaheilsuráðnum (sí <http://xhmr.sansir.net/get.file?ID=2273>).

Millum málini og ítøkiligu átøkini, ið vóru sett í verk longu frá 2005 og frameftir, var nýggi fyribygjandi roykipolitikkurin og rørsluátøkini.

Tøknilig nútímansgerð

Ein av fyrirtreytunum fyri effektivari fyribygging og viðgerð eru

møguleikarnir fyri skanning og laboratoriu-kanningum. Tað var tí til stóran frama fyri krabbameinsøkið, at øll røntgenútgerðin á øllum trimum sjúkrahúsum varð útskipt og nútímansgjørð í árunum 2005-07. Samstundis var alt røntgen- og laboratoriuøkið digitaliserað og harvið eisini samskiptið við kommunulæknarnar.

Læknaserfrøðin styrkt

Í 2007 var skipað eitt serlæknastarv í onkologi ella krabbameinsfrøði á Landssjúkrahúsinum. Av tí at ikki

og tí mátti politisk avgerð takast um at loyva alstóra vøkstrinum í nýtsluni til eina fleirfalding av heilsuvágsútreiðslunum tey næstu árinu.

Lívmóðirhálskrabbi

Í 2008 varð gjørt av at fylgja heilsufakligu tilráðingunum um at seta ein ætlan í verk um at bjóða ungum gentum ókeypis koppseting til fyribygging av lívmóðirhálskrabba. Hetta var sett í verk fyri yngstu árgangirnar í 2009 og síðani viðk- að.

Krabbameinsætlanin – ein virkisætlan

Eitt av málunum í Fólkaheilsuætlanini var at gera eina Krabbameinsætlan fyri Føroyar, at lýsa alt økið og gera tilráðingar um fyribygjandi tiltøk og viðgerðir. Ein partur snýr seg um mammografi. Undan hesum var ikki heilsufaklig semja um ella støða tikin til regluliga mammografiscanning í Føroyum, tí faklig óvissa var um

ug og lögð fram í okt. 2009 – fyra mánaðir eftir at eg var farin frá sum landsstýrismaður. Í Krabbameinsætlanini fekk málið um mammografiscreeening í Føroyum fyrstu ferð eitt heilsufakligt undirstøði, og ætlan varð gjørð fyri, hvørjar fyrirtreytir skuldu fáast til vega í ilógur í tól, fakligar kompetansur og skipan av manna-gongdum.

Tólbúnaður fyri 27 mió. kr.

Arbeiðið helt fram undir mínum eftirmonnum í sessinum, fyrst Aksel V. Johannesen í 2009-10 og síðani John Johannesen í 2011. Teir megnaðu at fáa figging til og at útvega sera kostnaðarmikil tól til regluliga mammografiscreeening. Tilsamans snúði neyðugi tólbúnaðurin seg um 27 mió. kr.: umframt ein mammograf fyri 7 mió.kr. var tørvur á nýggjum MR-skannara fyri 10 mió. og nýggjum CT-skannara fyri aðrar 10 mió. kr. Tað kom væl við, at Tryggingarfelagið bjóðaði sær til at figgja MR-skannaran. Øll

Krabbameinssamstarv og heimtøkur

Av tí at ikki øll neyðug serfrøði er á Landssjúkrahúsinum, og fyri at fáa enn fleiri samstarvsmøguleikar, enn lívsneyðuga og tætta sambandið við Ríkissjúkrahúsið, varð í 2009 gjørð avtalað við íslenska Landsspítalið, bæði um at senda sjúklingar til serviðgerðir í Íslandi og um at fáa íslenskar krabbameinslæknar til Føroya at veita serfrøðingatænastur her.

Veksandi førleiki í Føroyum

Hesi árinu er eisini tað gleðiliga hent, at meginparturin av kemoviðgerðunum hesi árinu blivu flutt til heim til Føroya. Hetta er orsakað av at man bæði figgjarliga og fakliga setti sær fyri menna onkologisku viðgerðina í Føroyum, stuðlað upp undir av økta samstarvinum við krabbameinsserfrøðingar í Danmark, Svøríki og Íslandi.

Ein av avgjördu fyrirtreytunum fyri hesi góðu gongdini liggur eisini í nógv umrøddu útbyggingunum, ið vóru gjørðar av Apoteksverkinum, sum hevur økt umstøðurnar og førleikan hjá okkara apotekið at framleiða heilivág m.a. kemoheilivág til Landssjúkrahúsið.

Sjúklingaumstøður

Av stórum týðningi fyri heilsubót eru sjúklingaumstøður. Flestu krabbameinssjúklingar fáa ein part av viðgerðini á Ríkissjúkrahúsinum. Tað var tí ein kollveltandi broyting fyri betri sjúklingaumstøðum, tá tað eydnaðist at útvega føroyingum nýtt og frálíkt sjúklingahotell í Keyppannahavn í 2011. Hetta hevur alstóran týðning ikki minst fyri krabbameinssjúklingur, ið ofta skulu verða í viðgerð í langa tíð uttanlands, fyri ikki at tala um, tá tað snýr seg familjur við sjúkum børnum.

Samanfatandi er tí burturvið at gera framtøkini í krabbameinspolitikkinum í Føroyum tey nevndu árinu til einkis. Vit eiga heldur at gleðast um sterka viljan hjá øllum pørtum til góðan krabbameinspolitikk, og at inn-satsurin fyri fyribygging og krabbameinsviðgerð í Føroyum hevur ment seg nógv.

bar til fáa lækna til starvið, varð gjørð avtalað um onkologiska konsulentttænastu við framkomið sjúkrahús í Svøríki, sum bæði skal veita serfrøðisliga viðgerð og menna krabbameinsviðgerðina á Landssjúkrahúsinum.

Biologiskur heilivágur

Frá 2005-06 varð farið undir at nýta nýggjan sonevndan biologiskan heilivág, ið gjørdist eitt ómetaligt framstig serliga fyri krabbameinsviðgerðina, umframt til sclerose- og giktasjúklingar. Men hesin heilivágur var sera kostnaðarmikil,

málið, m.a. um vansar og fyrimunir og serliga um, hvussu hetta skuldi gerast í Føroyum.

Greining og handlingsplanur í Krabbameinsætlanini

Hetta var ein av grundunum til, at arbeiðið varð sett ígongd at gera ein sera víðfevnandi Krabbameinsætlan fyri Føroyar við bestu fakligu kompetansum og supplerað við útlenskari serfrøði á økinum. Har vóru fleiri tiggjutals kompetent fólk involverað í arbeiðið (<http://www.hmr.fo/get.file?ID=2845>).

Krabbameinsætlanin var lið-

hesi tólini vóru útvegað og gjørð klár í árunum 2010-2011.

Klárt til mammografi

Á vári 2011 var farið undir at nýta nýggju tólini m.a. til mammografi. Nú varð so lagt upp til at útvega neyðuga játtan til at seta mammo-grafiscreeeningar í verk í 2012. Men í november 2011 tók nýggj samgonga við og ongin peningur hevur verið settur av til hetta endamálið síðani tá. Hví so er, eri eg ikki tann rætti at svara uppá. Men at hetta nú skal henda við figgjarlógini fyri 2015 er bert at frøast yvir.